

PROFESSOR DR. P. J. MULLER AS DOGMATIKUS.

I. KORT BIOGRAFIESE BESONDERHEDE.

PIETER JOHANNES MULLER is op die 10de Maart 1854 te 'sGravenhage gebore.¹⁾ Op twintigjarige leeftyd, op die 4de Maart 1874, is hy as teologiese student aan die Ryksuniversiteit van Groningen ingeskryf²⁾ en het o.a. onder die professore J. CRAMER en G. H. LAMERS studeer. Vyf jaar daarna, in 1879, lê hy die doktoraaleksamen in Teologie af, en na twee jaar van predikantswerksaamhede te Steenwijkerswold, promoveer hy op 27 Junie 1881 *cum laude* tot Doktor in die Godgeleerdheid op 'n proefskrif „De Godsleer van Calvijn uit religieus oogpunt beskouwd en gewaardeerd“. Prof. Lamers was sy promotor.³⁾

Daarná was hy Nederduitsch Hervormde predikant te Wolsum (1882), Nijmegen (1884) en Rotterdam (1888).⁴⁾ Vanaf 1890 was hy Hoogleraar vanweë die Ned. Herv. Kerk aan die Universiteit van Amsterdam waar hy „Leerstellige Godgeleerdheid, De Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk en harer leerstellingen, en Zending“ doseer het. Aan die einde van 1893 is hy eervol as kerklike hoogleraar ontslaan.⁵⁾ Hieroor sal ons later nog uitvoeriger spreek.

Vanaf 1896 was hy predikant van die Waalse Gemeente in Haarlem⁶⁾ en teen die einde van 1898 besoek hy Portugal waar hy 'n joernaliste-kongres te Lissabon bywoon. Sy reis- en ander indrukke beskryf hy in *Het Nederlandsche Dagblad* van September—Oktober 1898 waarvan hy mede-hoofredakteur was.⁷⁾ Gedurende die Anglo-Boereoorlog 1899—1902 was Professor MULLER vurig pro-Boer⁸⁾ en dit is dan ook geen wonder nie dat in 1904, toe die na-oorlogse nood nog swaar gedruk het, iemand met so 'n warm hart vir die Hervormde Kerk en vir die Transvaalse volk en saak, op aandrang van ouderling A. D. W. WOLMARANS, vir vyf jaar na Pretoria beroep is en hierdie beroep aangeneem het. Gedurende hierdie jare het hy nie alleen die Hervormde Kerk wat deur die oorlog stukkend geslaan was, weer help bou nie, maar het hy hom ook beywer vir 'n eie teologiese opleiding van ons Kerk te Pretoria, en het hy self ook DI. J. J. KUHN en J. J. PRINSLOO,

---

1) (Prof. Dr.) S. P. E(ngelbrecht), *Professor Dr. P. J. Muller*, in „Almanak voor de Ned. Herv. Kerk in Afrika 1923“. (Gesiteer *Almanak* 1923.)

2) *Argief* van die Nederduitsch Hervormde Kerk Lêer No. LVIII/1, a. Gesiteer: *Argief*, No. LVIII/1).

3) Sien hieroor, S.P.E., *t.a.p.* en *Argief*, No. LVIII/1).

4) *Almanak van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika* 1953, bls. 135 (*Gesiteer, Almanak*, 1953).

5) *Argief*, No. LVIII, I, c.

6) *Almanak*, 1923, bls. 135 en *Almanak*, 1953, bls. 135.

7) *Argief*, No. LVIII, I, d.

8) *Argief*, No. LVIII, I, e.

J.-sn, as predikante vir die Hervormde Kerk opgelei.⁹⁾ So groot was die vertroue van die Herv. Kerk in hom dat hy gedurende 1907-1909 tot voorsitter van die Algemene Kerkvergadering gekies is.

Ná hierdie vyf jaar van vrugbare werksaamheid, het hy sy emeritaat aanvaar en is hy in 1909 weer na Nederland toe terug, waar hy in 1922 oorlede is.

II. PROFESSOR MULLER SE HOGLERAARSKAP TE AMSTERDAM VANAF 1890—1893.

Voor die 67ste gewone vergadering van die „Algemene Synode der Ned. Herv. Kerk ten jare 1882”, op die 21ste sitting, het daar ’n stuk van die „Gemeenteraad van Amsterdam” gediens met die volgende aanbod: „Jaarliks ter beskikking der Synode van de Ned. Herv. Kerk te stellen een som als nodig is tot besoldiging en eventueel tot pensioenering van twee Kerkelijke Hoogleraren te Amsterdam, alles naar denzelfden maatstaf en op gelijke wijze, als dit door het Rijk voor de Kerkelijke Hoogleraren te L.(eiden), U.(trecht) en Gr.(oningin) geschied . . . ” Verder word daar nog ook bepaal dat die Stadsraad (of Gemeenteraad) van Amsterdam te enige tyd bevoegd is om hierdie besluit insake kerklike hooglerare in te trek, op dié voorwaarde dat die Stadsraad onderneem om ná die intrekking te sorg vir die volle besoldiging en pensioenering van dié hooglerare wat nog leef en aan dié poste verbonde was of is. Indien so’n hoogleraar ná sy ontslag ’n ander betrekking sou aanvaar, dan word sy besoldiging deur die Stadsraad van Amsterdam met ’n sodanige bedrag wat sy nuwe betrekking inhou, verminder, terwyl die verpligting van die Gemeenteraad teenoor hom verval indien hy ’n pos as kerklike hoogleraar te Amsterdam of aan een van die Ryksuniwersiteite aanvaar of ná aanbieding weier om dit aan te neem.¹⁰⁾

Die eerste hooglerare wat onder hierdie ooreenkoms aangestel is, was DR. J. H. GUNNING en DR. J. KNAPPERT. In 1890 het Prof. Gunning na Leiden vertrek en is DR. P. J. MULLER as sy opvolger in Amsterdam benoem. Op die 21ste April 1890 het hy sy voortrefflike „Rede bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt in de Godgeleerdheid van wege de Ned. Herv. Kerk”¹¹⁾ gehou.

Hy het hierdie pos met groot ywer, bekwaamheid en liefde bekleed. Met sy ontslag in 1893 skryf die „Kerklijke Courant” van 30 Dec., 1893.¹²⁾ „Prof. Muller . . . een man minder in jaren, maar Knapperts gelijke in geestesgaven . . . De leerlingen toch verliezen hun besten

⁹⁾ *Almanak*, 1923, bls. 136—137.

¹⁰⁾ *Argief*, No. LVIII, 1, c.

¹¹⁾ *Denken en Dichten*. Een woord over leerstellige godgeleerdheid, F. W. Egeling, A’dam, 1890.

¹²⁾ *Argief*, No. LVIII, 1, c.

leermeester, hun geliefden vriend; want dat was hij in alle opzichten. Met alle kracht, met groote bekwaamheid en volgens zijn innigste overtuiging trachtte hij hen in te leiden in de wetenschap en dat het hem gelukt is, zullen velen bekennen die reeds hun plaats in de maatschappij op waardige wijze vervullen. Elke gelegenheid greep hij aan om hun liefde in te boezemen voor de Herv. Kerk omdat hij deze zelf in hoogste mate besit en waar overtuiging het onderwijs bezielt, daar blijven de vruchten niet uit; zoo ook hier." ¹³⁾

Maar vanaf hierdie besluit van die Amsterdamse Stadsraad i.s. hooglerare vanweë die Ned. Herv. Kerk, tot die ontslag van PROF. MULLER, het daar te Amsterdam verskillende dinge gebeur wat geen gunstige gevolge vir die Herv. Kerk gehad het nie. In 1880 het DR. ABR. KUYPER die „Vrije Universiteit” te Amsterdam gestig. Dit is dus goed verstaanbaar dat 'n ander teologiese fakulteit naas die nuwe Vrije Universiteit op hierdie tydstip geensins gewens was nie; dit is veral goed te begryp wanneer iemand soos PROF. MULLER wat „elke geleentheid aangegryp het om by sy studente liefde vir die Herv. Kerk in te boesem en dit self in hoogste mate besit het,” én wat in sy dogmatiek so 'n groot ruimte aan die *Kerklike* karakter daarvan gee,¹⁴⁾ in daardie ander Fakulteit in dieselfde stad staan.

Gedurende hierdie tyd het die groep van DR. KUYPER en die sosialiste tesame ook 'n meerderheid op die Gemeenteraad gehad. Hierdie radikale groep was nie soseer vir die Vrije Universiteit nie, as wat hulle teen enige teologiese fakulteit gekant was, soos wat hulle dit ook in die algemeen teen die Godsdien was. Hoewel hierdie twee groepe geen koalisie gevorm het nie, het hulle tog ná die dood van PROF. KNAPPERT, saamgestaan en die vakature wat deur die dood van Prof. Knappert ontstaan het, nie gevul nie, en PROF. MULLER op waggeld geplaas.

Tekenend van die verhoudinge in hierdie tyd asook die houding teenoor die Hervormde Kerk, is 'n berig „*In una Universitã protestante*” in die blad „*Biella Cattolica*” van 10 November 1894.

Daarin word berig dat dit 'n feit van die „hoogste belang” („*altissima importanza*”) is dat aan die protestante Universiteit van Amsterdam nou einde-ten-laaste met groot seremoniële plegtigheid 'n Roomse professor in die Thomistiese wysbegeerte deur die Stadsraad aangestel en verwelkom is. Hierdie hoogleeraar kry dus sy aanstelling in die offisiële Rooms-Katolieke wysbegeerte direk na die ontslag van PROF.

¹³⁾ Dat dit geen subjektiewe en bevooroordeelde verslag van maar een van sy aanhangers is nie, blyk duidelik uit die gunstige resensies van sy geskryfte waarin sy wetenskaplikheid gerioem word. Dit kan ook gesien word wanneer ons let op sy lesings, toesprake en artikels. Sien hieroor: *Argief*, LVIII, I, h, j, m, o, p, q, s.

¹⁴⁾ Vgl. „*Denken en Dichten*”, bls. 5—8 en „*Handboek der Dogmatiek ten dienste der Ned. Hervormde Kerk*” (Gesitèer: *Dogmatiek*) 1ste Uitgawe, bls. 1, 16—18 en 2de Uitgawe, bls. 1, 15—18.

MULLER wat hoogleeraar van die Ned. Hervormde Kerk was. Die berig sluit dan af met: „*E questo un nuovo trionfo di Leone XIII, che tanto si è adoperato per lo studio dell' Angelico Dottore*” d.w.s. „Dit is 'n nuwe triomf van Pous Leo die Dertiende wat hom baie ingespan het vir die studie van die wysbegeerte van Thomas Aquinas”.¹⁵⁾ Die waar-skuwing: „Waakt, en ziet waar verbonden van radicalen en „Calvi-nisten” u heenvoeren: *naar Rome!*”¹⁶⁾ is dus nie heeltemaal ongegrond nie. PROF. MULLER het onder hierdie „verbonden” meermale in sy akademiese loopbaan as hoogleeraar skade gely. Ons verwys hier ook na die Utrechtse professoraat: Nadat die leerstoel van LAMERS oop-geval het, is allerweë ver wag dat PROF. MULLER as leerling, van jongs af (nl. as kategisant) en later as doktoraal-student in die teologie,¹⁷⁾ en as geesgenoot in sy plek benoem sou word. En tog het HUGO VISSER uiteindelik hierdie pos gekry omdat hy van die Antirevolutionêre Party, die party van DR. KUYPER, was.

Maar hierdie onaangename gebeurtenisse en verhoudings het PROF. MULLER eerder aangespoor om nog meer wetenskaplike werk te verrig as te vore. Dit het ook dié goeie gevolg gehad, dat dit uitein-delik vir hom daardeur moontlik geword het om na Suid-Afrika te kom om hier ons Kerk, Land en Teologie te dien.

III. PROF. MULLER EN SUID-AFRIKA.

Ons het alreeds die agtergrond gesien wat dit vir PROF. MULLER moontlik gemaak het om na Suid-Afrika toe te kom. Sy verhouding met, en goeie gesindheid teenoor ons land, veral teenoor die twee Republieke en hulle saak, dateer alreeds vanaf voor die Anglo-Boere-oorlog en nie net vanaf 1904 toe hy vir die eerste keer na ons land gekom het nie.

Hiervan is die talryke stukke van *Argief* LVIII, 1, e wel genoeg-same bewys. PROF. MULLER was naamlik een van die vooraanstaande leiers van diegene wat in Holland protesvergaderings en betogings vir die „rechtvaardige zaak” van die Suid-Afrikaanse Republieke gehou en toegesprek het. En alhoewel PROF. MULLER 'n kragtige spreker was, wat met telkens „*daverende toejuichingen*” op sulke „Transvaalavon-den” begroet is, was sy toesprake geensins alleen emosionele uitinge nie. Dit blyk duidelik uit die toesprake self en uit die aantekeninge wat hy ter voorbereiding daarvan gemaak het, dat dit naamlik in die eerste plek gegrond was op deeglike studie van die historiese feite en verhoudinge en dat dit nie net simpatie vir die Republieke se saak in Holland wou wek nie, maar dat dit wel deeglik ook daarop gemik was om daadwerklik te help waar dit moontlik was.

¹⁵⁾ Sien vir hierdie stukke: *Argief*, LVIII, 1, c.

¹⁶⁾ Sien noot 15.

¹⁷⁾ „*Denken en Dichten*”, bls. 28—29.

As voorbeeld van sy houding teenoor Suid-Afrika noem ons hier die „Betooging voor de Zuid-Afrikaansche Republieken op Vrydag, 1 September 1899, des avonds te 8 uren, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te 's-Gravenhage”, waar PROF. MULLER as hoofspreker opgetree het. Van sy toespraak rapporteer die „*Timotheüs Geïllustreerd Weekblad*” die volgende: „Engeland wil oorlog met Transvaal—zoo ongeveer klonken de woorden van Dr. Muller, uitgesproken met helderklinkende stem—maar of het Engeland gelukken zal de Transval te overwinnen? De tijd zal het leeren. Maar dit is zeker, dat Engeland als het komt met zijn legermacht in Zuid-Afrika, de Transvalers klaar zal vinden. En het is een heldhaftig ras de Transvalers! Laat se maar oppassen de Jingo's. Er zijn in de Transvaal van die heuveltjes die de Boeren *kopjes* noemen; maar als nu de Engelschen naderen met hunne legerscharen, vinden ze op elk kopje een *Boerenkop* uit wiens geweer elke kogel raak is!” . . . 'n Ander blad sê verder: „Spreker eindigde met de bede, dat echter niet alleen hier, maar ook door gansch de wereld de rechtvaardigheid moge zegepralen” . . .

Op hierdie vergadering is 'n mosie van PROF. MULLER aangenem met die volgende uitslag: „Het volgende telegram is door het Nederlandsche Transvaal Komitee naar koningin Victoria gezonden:

„Met de verschuldigde hoogachting en eerbied doet het Komitee een beroep op Uwe Majesteit om geen oorlog te verklaren aan onze broeders in Transvaal. Terwille van het Britsche volk, van de gehele blanke bevolking van Zuid Afrika en van Uwe Majesteit, smeekt het Komitee Uwe Majesteit om vrede te bewaren in de naam en de belangen van het menscheit en van God's Koninkrijk. Dat te doen, zou de schitterendste kroon zijn van uwe gezegende regering.”

Aan die einde van hierdie vergadering het PROF. MULLER nog 'n ander mosie voorgestel nl.: „Deze vergadering wenscht haar sympathie uit te drukken met de loyaliteit van de Oranjevrijstaatsche burgers aan hun broeders in Transvaal.”

Toe die oorlog eenmaal aan die gang was, en ook daarna, het PROF. MULLER hom beywer om die Republieke en die Hollandse gesinne van dié burgers in Suid-Afrika, daadwerklik te help. Onder die *Argiefstukke* is daar dan ook briewe van bedanking aan hierdie „Hulpcomité” waarvan PROF. MULLER voorsitter was vir die daadwerklike hulp wat hulle aan hierdie ongelukkige mense bewys het.¹⁸⁾

IV. PROF. MULLER AS DOGMATIKUS.

Ons het in die vorige paragrawe, behalwe die kort weergawe van die biografiese besonderhede, ook heengewys na dié omstandighede wat dit uiteindelik vir so 'n knap akademikus soos PROF. MULLER

¹⁸⁾ Sien oor hierdie paragraaf: *Argief*, LVIII, I, e.

moontlik gemaak het om na Suid-Afrika toe te kom. Ons het ook laat sien dat hy alreeds lank voor sy koms na ons land in 1904, met 'n warm hart aan die twee Republieke verbonde was. Ons het, onder die biografiese besonderhede, ook gewys op die goeie werk wat hy gedoen het i.v.m. die na-oorlogse opbou van ons Kerk en volk en sy aanvoorkerk i.v.m. ons Teologiese opleiding in Pretoria—ook op die feit dat hy Voorsitter van ons Kerk se Algemene Vergadering was. Waar hierdie artikel in die „Hervormde Teologiese Studies” wat bywyse van 'n Feesnommer die eerste Transvaalse Algemene Kerkvergadering gedenk, sal verskyn, het ons die vryheid geneem om so lank by hierdie historiese inleiding stil te staan.

Ons wil nou tenslotte nog kortliks iets oor sy wetenskaplik-dogmatiese arbeid aanstip :

(a) *Sy Vernaamste Werke* is die volgende :

- i) „*De Godsleer van Calvijn*, uit religieus oogpunt beskouwd en gewaardeerd” door P. J. MULLER, predikant te Steenwijkerswold, J. B. Wolters, Groningen 1881.
- ii) „*De Godsleer van Zwingli en Calvijn*. Een Vergelykende Studie” door P. J. MULLER, Predikant te Wolsum, J. Sneek 1883.
- iii) „*Denken en Dichten*.” Een woord over Leerstellige Godgeleerdheid . . . door Dr. P. J. MULLER, F. W. Egeling, Amsterdam 1890.
- iv) „*Handboek der Dogmatiek ten dienste der Ned. Hervormde Kerk*”, door P. J. MULLER, J. B. Wolters, Groningen 1895.
- v) „*De Godsleer der Middeleeuwsche Joden*,” (sien *Almanak*, 1923, bls. 135) 1898.
- vi) „*Handboek der Dogmatiek ten dienste der Ned. Hervormde Kerk*” door Dr. P. J. MULLER. Tweede verbeterde druk, J. B. Wolters, Groningen 1908.
Hierdie uitgawe bevat 'n voorwoord gedateer :
PRETORIA, 25 November 1907.
- vii) Talryke artikels en lesings in tydskrifte waarvan die meeste vir ons versamel en bewaar gebly het in *Argief* LVIII, 1.

(b) Die eerste saak wat opvallend is, is die feit dat PROF. MULLER geweldig groot belangstelling gehad het vir die *Godsleer*, vir die „Theologie” in eintlike sin. Hy het nl. nie minder as vier maal hierdie onderwerp behandel nie. In sy proefskrif het hy hierdie leerstuk by Calvyn nagegaan, daarná by Zwingli en Calvyn, daarná weer as 'n onderdeel van sy *Dogmatiek-handboek* en uiteindelik by die middel-euse Jode.

Onder Godsleer, sê PROF. MULLER, kans ons twee dinge verstaan: i) Die teologies-christelike Godsleer waarin ons in die Dogmatiek die Kerklike leer aangaande God die Vader vanuit en op grond van die Heilige Skrif wetenskaplik uiteensit. ii) Maar daar kan ook van Godsleer sprake wees in dié sin dat daar bedoel word „elke overtuiging, die aangaande God wordt gekoesterd—hetzij men denke aan Hem als laatste oorzaak, hetzij men Hem beskouwe als voorwerp van Godsdienstig vereering—dan moet hare geschiedenis alle pogingen omvatten, welke de mensch ooit aangewend heeft om zich rekenschap te geven van den oorsprong der wereld en het voorwerp zijner aanbidding. Het is duidelijk dat hier nog een ontzachelijk veld voor ontginning gereed licht, zoowel wat betreft de verschillende stelsels als de wijsbegeerte.

In de overtuiging dat dit veld alleen dan met vrucht te bearbeiten is, indien de Godsleer monographisch wordt behandeld, geef ik deze bijdrage tot de geschiedenis van de Godsleer. Dat ik de Godsleer van CALVIJN nam, zal niemand verwonderen”.¹⁹⁾

Soos PROF. MULLER self verder uiteensit in hierdie inleiding, kan hierdie geskiedenis van die Godsdiens-in-die-algemeen (waarvan hy hier 'n christelik-teologiese uiteensetting van die Godsleer van 'n Hervormde teoloog gee), begin by die Griekse Godsleer (bv. PLATO, ARISTOTELES) en dan gaan via PORPHYRIUS, BOËTHIUS, die middeleeuse skolastiek, ROSCELLINS, ANSELMUS VAN KANTELBERG, die mistiese Godskennis en Godsleer van ABAELARDUS, dan THOMAS AQUINAS en DUNS SCOTUS, ALEXANDER HALESIUS, RAIMUND VAN SABUNDE, LUTHER, MELANCHTHON, ZWINGLI, CALVYN, ens.

PROF. MULLER het hierdie program wat hy opgestel het in sy proefskrif, nl. om die „Geschiedenis van die Godsleer” monografies te behandel, dus sistematies uitgewerk met die loop van jare. Behalwe die genoemde vier werke behoort daarby ook die artikel van 36 bladsye²⁰⁾: *De Avondschemering der Scholastiek. Willem van Occam en Jean van Gerson*. Selfs die terme waarin hierdie probleme in hierdie artikel geformuleer word, nl. *per fidem ad intellectum, per intellectum ad fidem* en (wat die mistiek betref) *caritas est claritas*, stem woordeliks ooreen met die probleemstelling en terme van „*De Godsleer van Calvin*”.

PROF. MULLER het dus (behalwe die agtergrondstudie oor die Godsleer van die middeleeuse Jode) met hierdie reeks werke 'n belangrike bydrae tot die *geskiedenis* van die dogmatiese *locus: de Deo*, gegee. Selfs BRUNNER kla nog in 1946 dat daar geen „Geschiedenis van die Dogmatiek” bestaan nie.²¹⁾ Alhoewel PROF. MULLER geen soda-

¹⁹⁾ „*De Godsleer van Calvin*”, bls. 2.

²⁰⁾ *Argief*, LVIII, I, o.

²¹⁾ *Emil Brunner*, Dogmatik, Brandt, Zwingli-Verlag, Zürich, 1946, S. 101, noot.

nige deurlopende geskiedenis aan ons gegee het nie, het hy nogtans 'n groot bydrae in die rigting gelewer. Daar is heel weinig handboeke in die Dogmatiek wat so 'n kort en heldere oorsig in hierdie verband gee as PROF. MULLER se „Dogmatiek”, 2de druk, bls. 21—42. PROF. MULLER sou hierdie oorsig nooit met so 'n saakkundigheid en sistematiese helderheid kon gegee het, as hy nie vir jare lank planmatig daarmee besig was nie.

(c) 'n Tweede feit wat opmerklik is, wanneer ons PROF. MULLER se *Dogmatiek* lees, is dat hy, niesteenstaande sy groot belangstelling vir die Christelike Godsleer, nooit eensydig geword het nie. Sy „Handboek” vorm 'n mooi *geballanseerde eenheid*. Hy skryf met dieselfde sekuurheid en liefde oor ekklesiologie as wat hy dit bv. oor die „Theologie” doen. Wanneer hy oor die indeling van die dogmatiek spreek, stel hy die *eenheid* van die onderafdelings soos volg: „Bilijk is de eis, dat men een plan volge, waarin logische orde is. Het spoor, door Calvijn gebaad, is nog steeds met vrucht te betreden, doch bij hem zijn de verschillende deelen der Dogmatiek onderling nog *niet* verbonden. Dit bezwaar valt weg, wanneer men als objek van beschouwing het *Christelijke geloofsleven* aanneemt . . . want:

- I. De grond van alle leven rust in God . . . (Theologie).
- II. Het leven, dat in God rust, vloeit voort uit het geloof in *Christus* . . . (Christologie).
- III. Dit leven word in stand gehouden door de kracht Gods, die zich mededeelt door den *Heiligen Geest* . . . (Pneumatologie) en
- IV. Dit leven eindelijk beweegt zich in een bepaalden kring nl. dien der *Kerk* . . . (Ecclesiologie).²²⁾

'n Mens kan wel van PROF. MULLER verskil dat die „*Christelijke geloofsleven*” die objek is wat die Dogmatiek moet beskryf én verklaar. So het bv. DR. A. G. HONIG²³⁾ gedoen. Maar: 'n Mens sal nooit PROF. MULLER kan verwyt dat hy nie die dogmatiek tot 'n sistematiese eenheid verbind het nie.

(d) 'n Derde karakteristiek van PROF. MULLER se dogmatiese arbeid is die *religieus-etiese warmte* waarmee hy die historiese en soms moeilike begrippe en stof van die Dogmatiek weet te behandel. Dit sien ons alreeds in sy eerste boek: „In de eerste afdeeling zal ik *Calvijn's* Godsleer uiteenzetten, in de tweede haar trachten te waarderen. Boven deze laatste plaats ik als titel *Godsleer en Godsdienst*. Daartoe dringt mij de overtuiging, dat de Godsleer voor den theoloog hare waarde bepaald ziet *door haar religieus karakter*. Van hoeveel belang dit laatste bij eene beschouwing van de Godsleer van Calvijn

²²⁾ „Dogmatiek”, bls. 44.

²³⁾ „Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek,” J. H. Kok, Kampen, 1938, bls. 19.

is, hoop ik in genoemde afdeling aan te toonen. . . . De erkenning van het *godsdienstig* karakter der reformatoriese beweging legt m.i. allen, die zich aan de historiese bearbeiding van de Christelike letterkunde uit het tydperk der hervorming wijden den stilligen plicht op, om ook den hervormden dogmatici allereerst in hunnen *religieuzen* zin recht te doen wedervaren." ²⁴⁾

PROF. MULLER het hierdie plig van „*religieuse waardering*” ernstig geneem en het in die uitvoering van hierdie plig in sy wetenskaplike dogmatiese arbeid tot 'n groot mate ook hierdie religieuse erns en warmte van die reformasie tot sy eie gemaak. Dit was 'n heilsame korrekatief op die destydse spekulatiewe tendense wat baie keer los van die Christelike Kerk, Geloof en erns gestaan het. Dit is ook van hieruit verstaanbaar dat PROF. MULLER in sy dogmatiese kennisleer nie alleen op die dorheid van die „*Denken*” wou staatmaak nie, maar ook op die „*Dichten*”, soos sy ampsaanvaardingsrede se titel ook duidelik laat blyk.

Nou wil ons ten volle erken dat hierdie standpunt van *religieus-etiese warmte* en erns, en die groot klem by PROF. MULLER op die Christelike geloofsleven *maklik* tot (wat DR. HONIG op bls. 18-19 van sy aangehaalde werk „de Subjektiewe Methode” noem) subjektiwisme kan ontaard. Gelukkig was dit by PROF. MULLER nie die geval nie. Wat hom daarvoor beskerm het, was nl. eerstens sy getrouheid in die vashou aan histories-empiriese feite (d.w.s. sy *strenge wetenskaplikheid*) én tweedens die groot plek wat hy aan die *Kerk* in sy dogmatiese spreke toeken. Wie die Kerk én die feite in sy wetenskap laat spreek, sal nie maklik (al is daar ook religieus-etiese pathos aanwesig) sy eie subjektiewe stem laat hoor nie. Trouens, ons glo nie dat die dogmatiek reg beoefen kan word sonder hierdie religieus-etiese oortuiging en warmte nie, net so min as wat dit goed kan gebeur sonder die element van die „*Dichten*” en „*spel*”. Ons het hierdie stelling alreeds vroër uitgespreek n.a.v. VAN SELMS se „*Wie achter is moet voorgaan*” ²⁵⁾

(e) Op die vierdie karaktertrek van PROF. MULLER se dogmatiese werk het ons alreeds in die vorige afdeling heengewys nl. sy *streng wetenskaplikheid*. Dit is merkwaardig dat PROF. MULLER se werklyn, soos reeds aangetoon, die *Geskiedenis* van die Godsleer wil dien. Hierdie selfde metode nl. van die streng insameling van empiries-historiese feite, het hy ook gevolg by die behandeling van die *inhoud* van die dogmatiese leerstukke. Sy patroon van werk is min of meer die volgende: Eers vra hy wat die Oue Testament oor die bepaalde dogmatiese leerstuk sê. Daarná vra hy na die N.T. se getuienis daar-

²⁴⁾ „*De Godsleer van Calvijn*,” blz. 2—3.

²⁵⁾ Prof. Dr. B. J. Engelbrecht, „*Hervormde Teologiese Studies*”, 9, 1. bls. 24—26.

omtrent en daarna gaan hy met sekuurheid die uitsprake van die Patres in die oorspronklike tale ná en daarvandaan gaan hy deur die middeleeuse gegewens na die uitsprake van die Hervormers en reformatoriese belydenisskrifte. Die primêre beslissingsbron is vir hom altyd die Heilige Skrif, die sekondêre die Reformatoriese uitsprake en belydenisskrifte van die Kerk. Die kritiek van DR. HONIG as sou PROF. MULLER se „persoonlike geloofsoortuiging en den Bijbel en de confessie der Kerk overwoekeren”²⁶⁾ gaan dus geensins op nie. PROF. MULLER het veeleer ’n voorbeeld van wetenskaplikheid aan baie dogmatici gestel om alles waaroor daar geskryf word, in die oorspronklike tekste na te gaan en te siteer. En tog is dit nooit so dat PROF. MULLER verdwaald raak in die veelheid van stof nie. Hoewel verouderd, bly die „Dogmatiek” van PROF. MULLER nog altyd een van die mees oorsigtelike dogmatiese handboeke waarin ’n mens met groot gemak die belangrikste gegewens oor ’n sekere dogmatiese leerstuk kan naslaan, ook en veral oor die Bybelse grondslag van ’n sodanige leer én oor die Reformatoriese en konfessionele uitsprake dienaangaande. Deur die oorsigtelikheid en kortheid van hierdie handboek, is dit uiteraard onvolledig.

(f) Ons wil ten slotte nog die meermaal genoemde „Kerklike karaktertrek” van die dogmatiek van PROF. MULLER noem. Alreeds die sub-titel van die „Dogmatiek” nl. „ten dienste der Ned. Hervormde Kerk” is tiperend. Hierdie gedagte dat die spreke van die Kerk, en selfs van ’n bepaalde Kerk (in hierdie geval die Hervormde Kerk), van groot belang vir die spreke van die Dogmatiek is, vind ons alreeds in „Denken en Dichten”.²⁷⁾ Dit kom weer, byna woordelik, só voor in sy „Handboek”: „De Dogmatiek is de leer van het Christelijke geloofsleven. Zij heeft dat leven te beschrijven, en tracht zoveel mogelijk het te verklaren. Daar dit leven zich in een bepaalden kring beweegt, n.l. in dien van eene der afdelingen der Christelijke Kerk, kan dus van dit leven slechts gesproken worden in verband met de opvatting van eene dezer afdelingen. Wat wij hier onder Dogmatiek verstaan, is het best te omschrijven, als de leer van het Christelijke geloofsleven naar de opvatting der Hervormde Kerk.”²⁸⁾ PROF. MULLER lê dan ook die volle klem op die konfessionele karakter van die Dogmatiek en die waarde van die belydenisskrifte van die Kerk daarvoor in die res van sy „Dogmatiek”²⁹⁾ Maar hy doen dit nie sonder die waardering vir die eukumeniese simbole van die hele Christelike Kerk en sonder simpatieke, hoewel kritiese inagneming van die simbole van bv. die Lutherse Kerk nie.³⁰⁾ Die belang wat PROF. MULLER by hierdie *kerklike aksent*

²⁶⁾ Honig, A. W., blz. 19.

²⁷⁾ blz. 5—8.

²⁸⁾ „Dogmatiek”, Blz. 1.

²⁹⁾ Vgl. bv. „Dogmatiek”, Blz. 15—17.

³⁰⁾ Vgl. bv. „Dogmatiek” Blz. 19.

in die Dogmatiek het, is nie kerkisties nie, maar dit druk die erns van die kerklike geloofsoortuiging uit; die Kerk is die plek waar daar *geglo* word—in die Kerk is daar geen plek vir individuele, privaat-opinies en vir spekulatiewe en kontemplatiewe beskouing nie. Die Dogmatiek reken nie met die opinie, die *doksa* nie, maar met die *dogma*, die *kerklike geloofs-belydenis*.

Hierdeur kan PROF. MULLER dan ook skerp onderskei tussen die Dogmatiek en die „Religiousgeschichte” en „Religiousphilosophie”. Laasgenoemde twee gaan uit van die *feit van die religie in die algemeen*; dit kan soms ook spekulatief wees. Dit kan die Dogmatiek nooit doen nie en ook nooit wees nie. Hiermee het PROF. MULLER hom afgegrens teen verskillende strominge van sy tyd en ook met hierdie verdienstelike karaktertrek in sy Dogmatiek groot diens aan beide die wetenskap van sy tyd en aan die Kerk bewys.

V. SLOTOPMERKING.

Dit is moeilik om die lewenswerk van 'n man saam te vat in 'n paar paragrawe. Ons het hier alleen probeer om op die mees karakteristieke kenmerk van PROF. MULLER se dogmatiek, soos ons dit sien, te wys. Dit sal heel waarskynlik onvolledig wees, maar volledigheid was hier ook nie die oogmerk nie. Aan die anderkant wil ons hier ook geen kritiek op PROF. MULLER se dogmatiese werk lewer nie. Daar is bv. baie inleidingsprobleme wat hom besig gehou het wat vandag nie meer belangrik is nie. Hierdie dinge het ook hulle spoor gelaat, nie net op die vorm nie, maar ook op die inhoud van sy dogmatiek. Maar hieroor spreek ons hier nie.

Ons wil alleen hier nog daarop heenwys dat die blywende waarde van sy dogmatiek veral daarin geleë is dat hy sekuur en getrou weergegeef het wat ander voor hom dogmaties geleer het. Wie iets oor die Godsleer van Calvyn wil naslaan kan, behalwe om na Calvyn terug te gaan, ook met vrymoedigheid na PROF. MULLER se boek van meer as 70 jaar gelede teruggaan. Dat PROF. MULLER deur sy noukeurige wetenskaplikheid in hierdie opsig nog nie verouderd is nie, blyk bv. uit die feit dat iemand soos DR. EMMEN ook nog na hom verwys i.v.m. Calvyn se „Teologie”.³¹⁾ Maar ook DR. HONIG gryp in sy aangehaalde werk meermale woordeliks terug op materiaal wat PROF. MULLER met deeglikheid versamel en teboek gestel het. Ons verwys hier slegs na PROF. MULLER, Blz. 47-49 („Dogmatiek”) en DR. HONIG, Blz. 163-168 waar hy ongelukkig nie vir PROF. MULLER as bron vermeld nie, nie-teenstaande woordelike ooreenkoms.

---

³¹⁾ Dr. Egbert Emmen, „De Christologie van Calvijn”, H. J. Paris, Amsterdam 1935, blz. 12.

'n Ander groot waarde van PROF. MULLER se werk is die sistematiese oorsigtelikheid daarvan. Merkwaardig is die feit dat ná PROF. MULLER se „Dogmatiek” se tweede druk in 1908, daar van Hervormde kant in Holland geen werklik noemenswaardige oorsigtelike Handboek van die Dogmatiek verskyn het, vóór DR. G. C. VAN NIFTRIK se „*Kleine Dogmatiek*” van 1944-1945 en PROF. DR. TH. L. HAITJEMA se „*Dogmatiek als Apologie*” van 1948 nie.

Dit is egter nie so dat PROF. MULLER se „Dogmatiek” gedurende hierdie tyd genoegsaam was of die tyd beheers het nie, maar as Handboek van 'n Nederlands-Suid-Afrikaanse dogmatikus was dit tog daar, en *kon* dit met 'n sekere mate van vrug gebruik geword het.

B. J. ENGELBRECHT.